

ዝተለምደ ልዕለ ሓያልነት መዝሙር ተጋሩ

መልሲ

ንፕሮጌሰር ዘርኢሰናይ አለምሰገድ

ጌታቸው ረዳ

02/08/22

ዘርኢሰናይ አለምሰገድ ቅድሚያ 3.3 ሚሊዮን ዓመት ዝነበረት ሰላም ብዝብል ሽም ዝተሰምየት ሬሳ ዓጽሚ “ፍጥረት ሰብ” ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ምድሪ ዓፋር ዝረኸበ ፖሊዮንትሮፖሎጂስት እዩ።

ዶ/ር ዘርኢሰናይ ናብራኡ ኣብ ኣሜሪካ ኣብ ከተማ ቺካጎ እዩ። ኣብ ቺካጎ ዩኒቨርሲቲ “መምህር እዩ”። ትውልዱን ዕብይቱን ኣብ ከተማ ኣኸሱም እዩ።

ዘርኢሰናይ ኣብ ከተማ ቺካጎ ዝርከቡ ምሁራት ተጋሩ ኣኪቡ ዝተዛረበ ዘረባ ብዝምልከት ኣብ ‘ዩ ቱብ’ (ኣብ መወዳእታ እዚ ጽሑፍ ኣብ ታሕቲ ከቕርብልኩም ኣለኹ) ተለጢፊ ዝሰማዕኩዎ ታሪኽ ተጋሩ መስደመም ኮይኑ ረኺበዮ። ደጋጊመ እውን ሰሚዐዮ፤ መመሊሱ ኣግሪሙላይ።

ዶ/ር ዘርኢሰናይ ብ“ኣካዳሚክ ኣቲቭስምንት” ዝላዓለ ብርኪ ዝበጽሐ መንእሰይ እዩ። ግናኹ ከምቶም መብዛሕቶም ምሁራት ተጋሩ ኣብ’ቲ ወየንቲ ዝፈጠሩዎ “ባሕሪ ትምክሕቲ” ምሕምባስ ዘሕጉሶ “ገዋድ ዓልየተኛ” (አልትራ ናቪናሊስት) ኮይኑ ረኺበዮ።

መኸረራይ/ ገዋድ/ ጠዋት/ ዓልየተኛ እንታይ ማለት እዩ? ናይ ቀረባ ምሕዝነት ዘለና ኣብ አምስተርዳም ዝነበር ማሓይ ዝኾነ ብሞይኡ “ ናይ ውስተ-ከርስ ሓኪምን ብእምሮ ሕማም

ፍልይ ዝበለ ምርምር ዝገበረ፤ ኣብቲ ዝነበረሉ ሃገር ዝላዓለ ክብሪ ተዋሂቡዎ ኣብ ሙሉእ ዓለም ዝግበሩ ኣኼባታት ተሓርዮ ዝጽዎዕ “ሳይኪያትሪስት” እዩ። ዶ/ር አሰፋ ነጋሽ ከሚዚ ይበል፡

“ብገዋድ ዓልዮትነት” ዝተሰርዐ ህዝቢ ባህረታቱ ፍልይ ዝበለ እዩ። ኣብከምዚ ዝበለ ስርዒት ዝኣተወ ማሕበረሰብ ካብ ሙሉእ ፍጥረት ዓለም “ፍልይ ኢላ ዝተመርጽኩ ሙሩጽ ዘርኢ እዩ” ኢሉ ዝምካሕን እቲ ፍሉይ ፍጥረትነቱ ኣብ ኣደባባይ ቀሪቡ “ሰብ እንታይ ይብላኒ” ከይበለ ንባዕሉ፤ እንዳደረፈ፤ እንዳፈከረን እንዳናኣደን “ዘዕንድር” ማሕበረሰብ እዩ።” ይብል።

እዚ ሓቂ እዩ ን30 ዓመት ኣብ ሃገርናን ኣብ ከባቢናን ዝተዓዘብናዮ እዩ። ኣብ ክ/ሃገር ትግራይ ዝበቐለ “ገዋድ ዓልዮታዊ ጉጅለ” ብሚሊዮናት ዝቐጸሩ ሓዲሽ ወለዶ ትግራይ በዚ “ገዋድ” ርዕይቶ ንክስለፍ ገይሩዎም እዩ።” ይብል።

ዘርኢሰናይ “ምሁር” እኳዳኣ በደረጃ “ፕሮፌሰርነት” ዘሎ ሰብ ብድፍረት ካብ ታሪኽ ኢትዮጵያ ብዝተፈልየ ን1500 ዓመት ዝነበረ ስልጣነ ተጋሩ (*ስልጣነ ኣኽሱም) ናይ ተጋሩ እምበር ሙሉእ ናይ ኢትዮጵያዊያን ኣይኮነን ብምባል ዘርኢሰናይ ናይቶም ካልኣት ገዋዳት እምነት ተቐቢሉ ክቡትሉኽ ሰሚዐዮ።

ናይ ርሑቕን ቀረባን ጎረባብቲ ኣህዛብ ዝተረባረበሉ ስልጣነ ኣኽሱም “ሙሉእ ብሙሉእ” ንካልኣት እንትነፍጎም

“ፓርሻል” “ገለ ክፋል” ብዝብል ኣጋላልጻ ኤርትራ እውን ከምዝተሓወሰትሉ ከም ውህብቶ “ንተዛረብቲ ትግርኛ ኤርትራ” ሂቡ ካልኣት ኤርትራዊያን ምንም ብጽሒት ከምዘይነበሮም ከይሓነኹ “ብፓርሻል ኤርትራ” ይገልጽ።

ነዚ “ልጓም በተኽ” ዝኾነ “ስሱዕ ናተይነት” ከም መርትዖ ዘቐረቦ ድማ “እመኑኒ ኣነ ዝዛረቦ ዝፈልጥ እዩ፡ ምኽንያቱ “ኣነ ኣርኪኦሎጂስት ስለዝኾንኩ” ብምባል ኣርኪኦሎጂስት ስለዝኾንኩ እመኑኒ እዩ እምበር ‘ሓንቲ ጥር እትብል’ መርትዖ ኣይሃበን፤ኣይኸእልን እውን።

እቲ ዝገርም፤ ዋላ’ኳ ምሁሮን ምርምርን ዘይሓትት “ብኮመን ሴንስ” (ብተፈጥሮኣዊ ጠመተ) እንተመዘንናዮ ን1500 ዝኣክል ዘበን ኣብ ኣፍንጫኣ ንዘለዎ “ወሎን ጎንደርን” ዘሎ እኳ ዘይሓወሰ “ጥራሕ ትግራይ ንበይና” ተሓጺራ ነዚኹሉ ዘበናት ብኸመይ ነበረት እንተበልና ክምለስ ዝግብኡ ሕቶ እዩ።

እዚ ድማ ኣኽሱማዊያን ምስ እቶም ካልኣት ከባቢታት ኤርትራ ዝነበሩ ኮነ ምስ ከባቢ ትግራይ ዝጓራቡቱ “ሓዊ ዝጸሓተሩ” ዝማራውዑን ዝነግዱን ኣብ እዋን ወግእን ንግዲን ብናይ ጎረባብቲ

“ዶብ/ደረት” “መንገዲ ከፊቶም ንክሓልፉ” ዘሳግሩዎም ጎረባብቲ ኣብ ትግራይ ዝነበሮም እጃም ዝጥሕስ ታሪኽ ዘይምፍላጥ እዩ።

ብዑምቀት ዘይፈልጦ ታሪኽ ፍልስፍና ከኳማጥዖ እውን ሰሚዕናዮ። ኣባ እስጢፋኖስን ፈላስፋ ዘርኣዖዕቆብን በወገን ሙዚቃ እውን ኣዲይ “ክርስቲን” ትባሃል ኢሉ ዝገደገፈልና ምስክርነት “ቅዱስ ያሬድ” ዝመሳሰሉ ተወለድቲ ትግራይ ክመዝኹኑ ምስተዛረበ ኣብ ዓለም ዝነበሩ ዝተፈልጡ ፈላስፋታትን ምሁራትን ዝላዓለ ቀዳምነት ቦታ ከምዝነበሮም ተሸንዲሑ ብትግራዊይነቶም እውን ይዛረብ ሰሚዕናዮ። እታ ትምሕቲ ኣሃውን እፈልጣ እንድዩ ኣብታ ዘርኢሰናይ ዝተወለደላ ከተማ ቅድሚኡ እንድዩ ተወለደላን ዓብየላን “እታ ምሽንዳሕ ከምይ ከምእተድምፅ ኣነ እውን ስለ ዝፈልጣ ካብ ዘርኢሰናይ ምስማዕ ዝጽበዮ ነገር እዩ።”

እቲ ዘገርም ድማ እዞም ባዕሎም ብኢትዮጵያዊነቶም ዝጽውዑ ዝነበሩ ኢትዮጵያዊያንነቶም ሰሪዙ ብጸቢብ ትግራዊይነት “ኣጠሚቕ” ናብ ተጋሩነት ጎቲቱ እንተውርዶም ምስማዕ እዩ እቲ ዘገርም ነገር።

ብወገን ወታሃደራዊ ጉዳያት እውን እኒ ‘ራዕሲ ዓሉላ ኣባነጋ’ ካብዝነበሩሉን ዝተጋደሉሉን ዝለበሱዎ ኢትዮጵያዊ ካባ “ቀንጢጡ” ናብ ጸቢብ ትግራዊይነት ሰሪዑ እንተቐርቦም ምርኣይ ዘርእየና ነገር ‘ገዋድ ብሄረተኛ’ ካብ ምርኮዛ “ሪዝ’ኒንግ” ወጻእ “ምስ ሓቂ ዝተራጸሙ” ጥራሕ ዘይኮነስ ከም ሑንቁቕ ህፃን “ዝራኣዩ ኩሉ” ናተይ እዩ ዘብሎም ባህረ ዝተላበሱ እዮም።

እቲ ዘግርመለይ ነገር፡ ከምናይ ሎሚ “ዘበን ተጋሩ” እንርእዮ ዘለና ዓልዮት ዘተኮረ ምምሕዳር ዘይኮነስ በቲ ዘበን እቲ ብዓልዮት ምምሕዳር ኣብዘይነበረሉ ጊዜ እዞም ኩሎም ኢትዮጵያዊያን ካብ መቓብር ኣውጺኦም ብጸቢብ ትግራዊያንነቶም ከጥምቑዎም ምርኣይ ዘሕምም እዩ።

ዘርኢሰናይን ብሚሊዮን ዝቐጸሩ ሙሁራት ተጋሩ “ወያሃ” ብዝተባሃለ “ገዋድ ጉጅለ” ዝተለኸፉ “ምሁራት ተጋሩ” ብዘገርም ኩነታት እቶም ኢትዮጵያዊያንነቶም ኣሚኖም ዝነበሩን ዝዳነዩን ንባዕሎም’ውን ዝዳነዩን ዘምህሩን ዝነበሩ ቀዳምነት ወለዲ ካብ ኢትዮጵያዊያንነቶም መንዚዖም እቲ ኣብ ታሪኽ ዘንበሩዎ “ፌርማኦምን ኣዋጅምን፤ ሱታፌኦምን” ሓቲሞም ዝገደፉዎ ታሪኽም “ናትና ጥራሕ እዮም ነይሮም” ብዝብል ድንቁርና ዝሰቐዩ እኒ ዘርኢሰናይ (irrational sentiment) ሎሚ እውን ኣብቲ ጭቃ ዓልዮትን ዘርኢን “እንዳብኩዑ” እንትንርኢ ካብ ምግራም ንላዕሊ መስደመምን መርምምን እውን እዩ።

ክንርድኦ ዘለና ነገር ብirrational sentiment “ወዝ ብዘይብሉ” ሕሊና ዝልክፉ ዘይተምሃሩ ወገናት ጥራሕ ኣይኮኑን “እኳዳኣ” እቶም “ዝተምሃሩ” ነቲ “ዝጫድር ሕሊና” መራሕቲን ማሃዝትን ንሶም ኩይኖም ንረኽቦም ኣለና።

ብዘበን ሂትለር “ማርቲን ሃይደጋር” ዝተብሃለ ኣብ ዓለም ዝተፈልጠ ናይ መበል ዕስራ ክፍለዘመን ፍሉጥ ፈላስፋን “ፍራይቡርግ” ናይ ዝባሃል ዝተፈልጠ ናይ ጀርመን ዩኑቨርሲቲ መምህርን ናይ’ቲ ዩኑቨርሲቲ “ቻንስለር ወይ “ፕሬዚዳንት” ዝነበረ “ጀርመናዊ ፈላስፋ” ትፍልጡዎ ትኹኑ ኢሉ እግምት። እዚ ፈላስፋ እዚ ኣብ ዓለም ዝተፍልጡ ምሁራት ከም’ኒ “ሃና ኦሪጎን” እትባሃል ብዙሕ ናይ ፓለቲካ መጽሕፍን ዝጸሓፈት ኣይሁዳዊት ዝኾነት ምህርቲ ዘምሃረ ናይ ፍልስፍና ዝተመርጸ (ቢንግ ኤንድ ታይም ዝብል ፍልስፍና ዝፈጠረ) ፕሮፌሰር እዩ።

ኮይኑ ግና እዚ ሰብ እዚ ብዘበን ሂትለር ደጋፊ ኮይኑ ቀንዲ ተዋሳኪ “መንግሥቲ ናዚ” ኮይኑ ዘገልገለ እዩ። እዚ ሰብ እዚ፤ ሂትለር ዝባሃል ኣታሓሳስብኡ ሓደገኛ ዝነበረ፤ “ህዝቢ ጀርመን ምሩፅ ፍጥረት ስለዝኾነ ንዓለም ከገዝእ ዝግባኦ ህዝቢ እዩ” ፤ ብምባል ዝተበገሰ “ንእሽተይ ሰብ” እዩ ነይሩ። እሞ ፕሮፌሰር “ሃይደጋር” ሂትለር ኣብ ዝፈጠሮ “ገዋድ ውድብ” ኣትዩ ብናዚያዊ ፍቕሬ ወዲቐ እቲ ዝኣምነሉ ዝነበረ ‘ራሺናል ሰንትመንት’ ደው ኣቢሉ “ኩርኩር ሂትለር ኮይኑ” ዓለም ገሪሙዎ።

ሎሚ ኣብ ትግራይ እንርእዮም ዘለና ከም’ኒ

ፕሮፌሰር ዘርኢሰናይ ኣለምሰገድ ዝበሉ ሙሁራት ብገዋድ “ዓልየታዊ ግልግለ”

እንዳነፈሩ ዘርእዩና ዘለው “ጅምላዊ ዕብዳን” ከም’ቲ ኣብ ጀርመን ዝራኣናዮ ከም እኒ ማርቲን ሃይደጋር ዝበሉ ሙሁራት ‘ተጋሩ እውን’ ብናዚያዊ ጽርዮት ዘርኢን ብወናኒ ኣነነት ዝጫድር ገመድ ‘ተሓላሊኹም’ ከዓብዱ ንርእኦም ኣለና።

እቲ ዘርኣዊ ዓልየታዊነት እንዳሰበኹ ኣብ ናይ ኣታሓሳስባ ቅልውላው ኣትዮም “ብደቂ ኣዳማዊ ሰብነት” ከምርሑ ዘምርኣይና ዝተዓዘብናዮ ተመሳሳሊ ዕብዳን ኣብ “ጥልያን ብጊዜ ሙሶሎኒ” ኣብ “ጀርመን ብጊዜ ሂትለር” ዝተርኣዩ ኣብ ትግራይ ተደጊሙ ምርኣይና ዘገርም ተመሳሳሊነት ኣለዎ።

ፍልልይ ግን ርኢናሉ ኢና። ኣብ ሃገረ ጀርመን በኣሻሓት ዝቐጸሩ ተወለድቲ ጀርመናዊያን ንጉጅለ ናዚ ብምቅዋም ብዝገበሩዎ ሕገት ቃልሲ ብኣሻሓት ተሰዊኦም እንትሞቱ ኣብ ዝሓለፈ 30 ዓመታት ክሳብ ሕዚ ኣብ ትግራይ እንኳይዶ ብኣሻሓት በቐጽሪ “ሓደ ምኡቲ” ዝኾኑ ተጋሩ ገጽ ንገጽ ንቐድሚት ኣብ ኣደባባይ ወጺኦም እንትቃወሙ ኣይርኣናን። እዚ ኣብ ዓለም ታሪኽ ፍልይ ዘብሎ ኣብ ታሪኽ ዘይተርኣዩ መገረሚ ነገር እዩ።

ናይ ተኸብብና ፤ ተዓጻና ኡይታ ሓቅነት ይሃሉዎ እምበር ገዋድ መኸረራይ ዓልየት አጸቢቆ ዝጥቀመሉ ጉልባብ ስልቲ ምስረታ ሃገር እዩ!

ዘርኢሰናይ ከምዚ ይብል፤-

“አብ’ቲ ድመቕ ናይ ትግራዊይነት “ታሪኽ ትግራይ” ቦቲ ዝሃነጽናዮ ባህላዊ ቅርስታትና ምኽንያት ብሰማን ኮነ ብደቡብ ዘለው ጎረባብትና “ብቕንኢ ፍንጽሕ ኢሎም እዮም”። ብሓቂ ይቕንኡልና እዮም። “ናትና እዩ ኢሎም ናትና ዝኾነ ጥሪት ናይ ወለድና ታሪኽ ወሲዶም ክንዕቁና ይፍትኑ እዮም። ቅርስታትና ከጥፉኡዎም ከፍርሱዎም እውን ይደልዩ እዮም። ታሪኻዊ ህዳገት ቅርስታትና አዕኒወሞም እዮም። ቤተክርስቲያናት መስጊዳት አፍሪሰሞም እዮም፤ ናይ ሰማእታት መቓብርን ሓወልቲን አራኺሰሙልና እዮም.....ወዘተ...ወዘተ..... “ ብምባል ይኸስስ።

“ኩሉ ጸጸቡቑ ናትና እዩ” ዝብል ምክሐን ዕብዳንን ብኸመይ ተፈጥረ? እንተይልና ብሚሊዮናት ዝቑጸሩ ንጉጅለ ወያነ ‘ብዑሙት ዓይኖም’ ዝድግፉ “ናይ ተጋሩ ጸገምን ጉድኣትን ጥራሕ” ዘስተንትኖም ብወገን ካልእ ዝበጽሑ ጉድኣት ግና “ሸለል” እንዳበሉ ጥራሕ ዘይኮነስ “ጉድኣት ኣይበጽሑን” እውን ይብሉ እዮም። ኮይኑ ድማ ብሓደ ወገን ዝጠመተ ክሲ ጥራሕ ብምቕራብ “ብታሪኻዊ ጸላእትና ተኸቢብና” ዝብል ስምዒት ጭንቀትን ስምባደን ካብ ዘስምዑና 30 ዓመት ከዎይኑ ።

ሓሻኸር ወያነ ዘስምዑዎ ተኸቢብና ተጠቓዕና psychology of victimhood 30 ዓመት ጥራሕ ዘይኮነስ ንዘበናት እውን ከምዝኾነ ኣብ ዝዘርግሑዎ ምይይጣም ዝሰማዕናዮ እዩ።

በዚ ስነልቦና ዝሳቕ ኣባል ውድብ ኮነ መራሒ ሃዲኦም (ተራጋጊኦም) ናብ ሕሊናኦም ተመሊሶም ዝርከቡሉ ማህበራዊ ኩውንነት (appreciating and evaluating the social reality they find themselves in a balanced manner and correcting their mistakes) ብሚዛናዊ ዕቀና ሓሰስ ኢሎም ንክመዝኑዎን ጌጋኦም ፈቲሾም ንክእርዩ ኣይደልዩን።

በዚህ ምኽንያት ድማ “ጸላኢና እዩ” ኢሎም “ይቕንኡልና እዩ” ኢሎም ከም ጸላኢ ዝመደቡዎ ኣካል ብዝኾነ ጠቕነ እንዳጠቀኑ ወንጂሎም ንኡኡ ከጥፍኡ ይራባረቡዎ ማለት እዩ። እዚ ናዚያዊን ፋሺስታዊ ባህረ ሎሚ ወያነቲ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ ኣምሓራን ዓፋርን ናብ መንበሪኦም ከይደም ዝፈጸሙዎ ግብሪ ነዚ መርኣያ እዩ።

ዘረባ ዶ/ር ዘርኢሰናይ ንሰይጣናዊ ስራሕቲ ወያነ ዘታባብዕ እምበር ከም ሓደ “ነጻ ባዕሉ ዝኻኣለ ምሁር” (self-reliant and independent intellectual) ነገራት ገምጊሙ ህዝቢ ትግራይ

ኮነ ጎረባብቲ ትግራይ ዘለውዎ ናብራ ከምኡ'ውን ዘርኢሰናይ ኢትዮጵያ ከም ሃገሩ ተዘይራኣያ እውን ከም ሓዲ ምሁርን ከም ሓዲ ወዲ ኣዳምን ወዲ ሰብን ኣብ ኢትዮጵያ ዘለው ህዝቢ ዘለውዎ ህይወት ብልዎማዊ ርዕይቶ “ብሪዝንግ” ዘይመዝን ሰብ ከይኑ ረኺቡዮ።

ዘረባ ዘርኢሰናይ ባተጻብኦ ዝተመልኦ (the self-contradictory speech) መላሊስና ንርኣዮ።

ዘርኢሰናይ ብዛዕባ ኣባ እስጢፋኖስን ፍልስፍና ዘርዳዖቶብ እንትዛረብ እዞም ክልተ ናይ ትግራይ ብሕታዊ ዑንቁታት ናይ ትግራይ ገይሩ ዘቐረቦም ናይ'ዞም ክልተ ሊቃውንቲ ኢትዮጵያዊያን ፍልስፍና ብግብሪ ንባዕሉ ክስዕቦም ኣይካኣሉን።

ብዛዕባ ዘርኢዮዕቶብን ደቂቀ እስጢፋኖስ ብዝምልከት ካብ እቲ ዘርኢሰናይ ዝዛረቦ ዘሎ ዝተፈልየ ኣብ ኢትዮጵያ ብማንም ኢትዮጵያዊ ደራሲ ዘይተጽሐፈ “ደቂቀ ተወልደመድኅን” ኣብ ዝብል መጽሐፊይ ከተንብቡዎ ዕዕድም።

ንሱ ዝብለና ዘሎ ደቂቀ እስጢፋኖስ ምባል ጌጋ እዩ፤ “ፍልስፍና እስጢፋኖስ” ክባሃል ነይሩዎ እንትብል እታ ዘይፈለገ ታሪኽ ደቂቀ እስጢፋኖስ “ክሕምዙቑ” ፈቲኑ። እታ ምሑምዚቕ ይቐጽል እሞ “ከም ኣልበርት ኣነስታይን” ፍልስፍና ንሕና እውን “ፍልስፍና እስጢፋኖስ” ክንብሎ ኣለና ይብል። ኣነስታይን ፈላስፋ ኣይኮነን። እሞ ድማ ‘ሳዓባይ ምስ ዘይነበሮ ሰብ’ ፤ ብእምነቱ ምኽንያት ወይ ብዘስተምሃሮ ምህሮ ኣብ ቤት ፍርዲ ቀሪቡ ዘይተቐጽዑ “ጀርመናዊ ኣሜሪካዊ ሳይንቲስት ኣነስታይን” ምስ “ሃይማኖታዊ ኣባ እስጢፋኖስ” እንዳዋዳደረ እቶም ሰዓብቲ እስጢፋኖስ ኣብ ህይወት ኣባ እስጢፋኖስ ምንም ግደ ከምዘይነበሮም ገይሩ እቶም ንኣባ እስጢፋኖስ “ኣባ እስጢፋኖስ” ንክባሃሉ ኣብ ታሪኽ ንክፍለጡን ሓቢሮም ዝተሰቐዩ ሰዓብቲ ኣባ እስጢፋኖስ ካብ “ባዮግራፊኦም/ህይወት ታሪኽም” ነጹሉ ክድርበዩ ይሰብኽ ኣሎ። እዚ ድማ

“ድንቁርና” ምስባኽ እዩ።

እሲጢፋኖስ ምስ ካብ ትግራይ ወይቲ ኣዶ ዝተወልደ ምስ ንጉሥ ዘርኢዮዕቶብ (1426-1460) ዘይኮነ ቀንዲ ከርከባ (ወጥሪ) ፤ ምስቶም ከሰስቱ ዝነበሩ “ተጋሩ” እዩ።

ንንጉሥ ኢድ ኣይነስእን ኢሉ ከምዝተቐጽዑ ሓቂ እዩ። ኣባ እስጢፋኖስ ንባዕሎም ጌጋ ከምዝገበሩ እቲ ንጉሥ እውን ዝሃቦ ቕጽዓት ተመጣጣኒ ከምዘይነበረ ተሟጂተ እዩ። እቲ ንጉሥ እውን ክቐጽዖም ድልዮት ኣይነበሮን፡ “ሰፊሕ ሐተታ ስለዘለዎ” ንሱ ገዲፈ “ክንርዳኦ ዝግባእ

ሕቶ ግና “ኣጼ ዘርኢዮዕቶብ” ከም ተጋሩ ብዘበን ዲሞክራሲን መሰል ሰብኣዊነትን ዝኸበረሉ ጊዜ ኣይተወለደን።

ሰብአዊነት ኣብ ዝፍለጠሉ ዘበን ዝተወልዱ ወየንቲ ወዲ ሰብ ብህይወቱ ብሓዊ እንዳንደዱ ዝምርምሩን ሰብ ብህይወቱ እንከሎ ዝቐብሩን፤ ምስ ተቐብረ እውን ሬሳ ካብ መቓብር ኣውጺኦም ኣካላቱ ዝቆራርጹ (ሬሳ ኢንጂነርን ስነ-ምግባርን ዝነበረ እምብዛ ኣብ መቐለ ዝተገብረ ናይ ቀረባ ታሪኽ ዘክሩዎ) እኩያን ሰያጥን ኣብ ዘበን ኣጼ ዘርኣዮዕቆብ” ዲሞክራሲ ኣብ ዘይፍለጠሉ ዘመን ንዘርኣዮዕቆብ ንክኸሱ ሞራል የብሎምን።

ተጋሩ ግን ነቲ ሰይጣናዊ ፋሽታዊ ዕላማኦም ክብሉ ቅጽዓት ደቂቀ እስጢፋኖስ ብወገን “ጽልኢት ሸዋን ተጋሩን፤ ባእሲ ኣምሓሩን ተጋሩን” ከምዝነበረ ገይርም ኣብ መጽሐፍን ራዲዮን ከይሓነኹ ከታሓሕዞምን ‘ጽልኢና ምስ ኣምሓራ ዝጸንሐ እዩ’ እንዳበሉ ህዝቢ ከዋድኡ ንሰምዖም ኣለና።

እቶም ዝተምሃሩ ጥራሕ ዛይኮኑ “ጨርቂ ዝጠምጠሙ፤ ‘ካባ’ ዝለበሱ” ካህናት ኢና ዝብሉ ተጋሩ እውን ነዚ ሕሶት እዚ እንተጋድድዎ ምስማዕ ዘስሕቑን ዘጉህይን “ወይ ዘበን!?” ዘብል ዘሕፍርን እዩ።

ሓደ ‘ወያናይ ቀሺ’ ኣብ ትግራይ ሚዲያ ሃውስ ቀሪቡ ብዛዕባ ደቂቀ እስጢፋኖስን ዘርኣዮዕቆብን ከም ‘ጽልኢ ዘርኢ ትግራይን ኣምሓራን’ ገይሩ ዝምህዞ ዝነበረ ዝርዝር ጠቕኒ ሕሶት ምስ ሰማዕኩዎ ሰባት ከመይ ሕልናኦም ከምዝድርብዩን ሃይማኖት መሳርሒ “ጽልእን ፖለቲካን” ከምዝኸኑ እቲ ዝሰማዕኩዎ ቀሺ ተመሲሉ ዝዋሳእ ልዩታዊ ”ንእሸተይ ሰብ” ምስ ሰማዕኩዎ ገሪሙኒ እዩ።”

ዝቲ ጎንጺ ሃይማኖታዊ ከርከባ እምበር ልዩትን ዘርእን ዘልዓሎ ኣይነበረን።እዚ እንተዝኸውን ነይሩ ሙሉእ ብሙሉእ ብኣዲኡን ብኣቡኡን ካብ ኣምሓራ ዝተወልደ ምዕባዩ ንዘርኣዮዕቆብ ዝኸነ (1406-1421) ንጉሥ ይስሐቕ ብተመሳሳሊ “ብተጋሩ ንዝተኸሰሱ ኣባ እስጢፋኖስ” ናብ ከተማ ደብረ-ብርሃን መጺኦም ኣብ ቅድሚ “ኣጼ ይስሐቕ” ቀሪቦም መልሲ ምስሃቡ “ኣባ እስጢፋኖስ ብናፃ ኣሳናቢትዎም እዩ”።

እቶም ዝኸሰሱዎም ተጋሩ ግን “ንምንታይ ተሳናብቶ” ኢሎም ካልእ ሕሶት ምሂዞም እታ ሕሶት ድማ እንታይ ትብል? “ንጉሥ ይስሐቕ እስራኤላዊ ኣይኮነን ዝብል ፈላሲ እኮ እዩ ናባኻ ከሲሰናዮ ዘለና” ኢሎም ንይስሐቕ ነቲ ፍርዲ ክመልሶ ምስሓተትዎ፤ ይስሐቕ ድም “ካብ እስራል ክረስትና እያ እትዓቢ ኢሉ ከምዝተዛረበ እና ተረዲእናዮ ዘለና” ስለዚ ኪዱ ኢሉ ኣሳናቢተዎም እምብር “ኣምሓራ ትግራይ፤ትግራይ ኣምሓራ” ዝነበረ ሙግት ኣይነበረን። ከምኡ እንተዝኸውን ነይሩ ንጉሥ ይስሃቕ ከም ዘርኣዮዕቆብ ንቐጽዖም ነይሩ።

‘ኢድ ምንሳእ’ ብዝምልከት እውን “ኢድ ምንሳእ” ንንጉሥ ጥራሕ ዛይኮነስ ንዙፋን እዩ (ንህዝቢ) ማለት እዩ።ብጥንታዊ ባህሊና ሎሚ እውን ኣብ “ ቤት ፍርዲ፤ኣብ ቤተ መንግሥቲ፤ ኣብ ቤት

ሕዝቧ/ ኣብ ቤተክርስቲያን ሰብ ክራኸብ ከሎ ፤ ኣብ እንዳ ሓዘን ክትብጽሕ ከለኻ ወይ ምስ ዓባይቲ ከመይ ሓዲርኩም ክትባሃሃል “ኢድ ኢኻ እትነስእ” ትህትና ምርኣይ ናይ ጭዋ፤ ናይ ትሑት ማሕበረሰብ መርኣያ እምብር ከም “ንዕቀት” ወይ “ምስጋድ/ምምላኽ/” ማለት ኣይኮነን። ኣብ ኣሜሪካ ቤት ፍርዲ ዳኛ እንተሰየም “ኩሎም ተኸሰስቲ ብሓበራ ካብ መንበሪኦም ተሲኦም ብኸብሪ ክሳብ ኣብ መንበሩ ኮፍ ዝብል ብደውታ እዮም “ድልውነቶም” ዝገልጹ።

ኣባ እስጢፋኖስ ብ”ኣንታን ብኣንቱታን” ፍልልዩ ብሓደ እዝኒ ኣንጠልጢሎም ኣብ ዘዩድሊ (ኣሮጋንስ/ባሊጀረንስ) ኣብ ጸገም ኣትዮም። እዚ ብምንም መልክዑ ፍልስፍና ኣይኮነን። ስለ ጽንዓቶም ግን ዝናኣድ ዘገርም እዩ።

ምሁራት ተጋሩ ብዘበን ዘርኣዮዕቆብ ዝጀመረ ጸረ ተጋሩ ክሳብ ሎሚ ኣሎ እንዳበሉ ብሕሶት እንትቐዝሙ ምስማዕ ዘገርም፤ዘገርም እዩ።

ሎሚ ዘርኣሰናይ ካብ ልቡ ዝፈትዎ ውድብ ወያነ ን27 ዓመታት ኣብ ኢትዮጵያ ዓልዮተኛ ዝኾነ ኣፓርታይድ ሥርዓት መስሪቱ፤ በሚሊዮን ዝቐጸሩ ናይ ኢትዮጵያውያን ህይወት ዘፀልሙት፤ በሚሊዮናት ዝቐጸሩ ብሕልፊ ድማ ካብ ትግራይ ንታሕቲ ዝርከቡ ኢትዮጵያውያን ንሞት፤ ንስደት፤ ንመከራን ንሓዘን ዝዳረጎም ሙኻኑ ኣይኣምንን። (እቶም ዲያስፖራ ዘለው “ዓለልቲ ወያነ” ብሚሊዮናት ዝቐጸሩ ተጋሩ ግን ናብ ወጻእ ኣንትመጹ ወያነ ዝሰጎንም ዝተጸብኣም ከምዘይኮኑ ርዳእ እዩ። ብምንታይን ንምነታይን ከምዘመጹ ንኩላህን ርዳእን ብጥላን/ብምህዘን እዩ።እቲ ደገፍ ድማ ንርእዮ ኣለና።

ዘርኣሰናይ ምልክት ኩርዓትና እዩ ኢሉ ዝምድረሉ ዘሎ “ትግራዊይ” ፈላስፋ ዘርዳቆብ ካብ መቐብሩ ተሲኡ “ተጋሩ” ኣብ ዝሓለፉ ሰላሳ ዓመታት ኣብ ኢትዮጵያ ዝፈጸሙዎ ታሪኽ መወዳደርቲ ዘይበሉ እሞ ድማ ዘውረዱዎ ዕንወትን ጥፍኣት ሕድሕድ ምነቓትን እንተዘርኡ ብተጋሩ ክሓፍርን፤ ክሸምረርን ነይሩ’ምበር ከምዘርኣሰናይ፤ ካብ ጎበታተን ባዓቲታን ተምቤን ወጺኦም ንኣማሓራን ንዓፋርን ወሪርም ዘዕነውዎ ናይ 4 ወለዶ ብርሰት፤ ደቂ ሰማንያን ሓሙሽተን ዕድመ ዘለዎን ኣዴታትን ፈለስቲን ደቂ 8 ዓመት ን 13 ዓመትን ዘለዎን ኣዋልድ ደፊርም ዝዓመጹ ወንጀለኛታት ብኹርዓት ውድብ ወያነ ትግራይ ዝመርሑዎ ብድሲፕሊን ዘይተሃንጸ “ብደመነብሲን ብሕነን” ዝዋጋእ ሰራዊት ትግራይ ‘ጀጋኑና’ ኢሉ ኣይምናኣዶምን ነይሩ። ዘርኣሰናይ ምስ እቲ ዝተምሃሮ ሙያ ክብሩ ኣብ ዝቐንስ ፖለቲካ ምእታዉ ዘሕዘን እዩ።

እዚ ኹሉ ምስራኣዩ ዘርኣሰናይ ብኣፋ ዝንእዶ ፍልስፍና ዘርኣዮዕቆብ rational philosophical thought ሳዓባይ እንተዝነብር ብኣሻሓት ዝቐጸሩ ናይ ፍልጠት መሰረት ዝኾኑ ቤት ትምህርቲ ፤ ዩኑቨርሲቲታት፤ ልዕሊ 2500 ዝቐጸሩ ኣብያተ “ሓለዋ ጥዕና” ንብረት ክልል ኣምሓራን ዓፋርን

ዘፍረሱን ዘዕንዑን “ግብሪ ፋሽታዊያን ሰራዊት ትግራይ” ከውግዘም ብዘተገበአ ነይሩ። ግና ግን ከምቶም ካልኣት ምሁራት ትግራይ ንሱ እውን ኣይተገበረን ባሃላይ እዩ።

እቲ ዘገርም ዘረሰናይ “ገዋድ ዓልዮታዊ ወያነ” ዝመርሖ ሰራዊት “ኣፈኛ ኮይኑ” ብኣሮሙማ ዝምራሕ ጸረ ትግራይን ጸረ ኣምሓራን ዝኾነ ትርጓሳ ኣብይ ኣሕመድ ብዘወሰኖ ውሳኔ ህዝቢ ኣምሓራን ዓፋርን ንክዓኑ “ኮነ ኢሉ” “ፋሺሰቲ ሰራዊት ትግራይ” ቁስሉ ይልሕስ ካብ ዝነበረሉ ካብ ዝተሸነጠሉ ባዓቲ ተምቤን ካብ “ጽምሉውኑኡን ዘረገገጥን ሓውዩ” ኣብ ዓፋርን ኣብ ክልል ኣምሓራን ዝፈጸሞም ወንጀላት ከም ጀግንነት እንትቐጸሩ ካብ ፈላስፋ ዘርዓያቆብ ፍልስፋና ወጻእ “ዝጫደረ” ግብሪ ሙኻኑ ዘርኢሰናይ ኣይተረዳኦን።

ዘርኢሰናይ ቅኑዕ ሕሊና እንተዝነበሮ ወያነ ኮነ ኢሉ ኣብ ዓፋርን ኣምሓራን ዝርከቡ ናይ ታሪኽን ባህላዊ ቅርስታትን ከፍርሶም እንተሎ ከጨንቆ ይግባእ ነይሩ። ግን ኣይተሰቆሮን።

ልዕሊ ሓደ ሺህ ዓመት ዕድሜ ዘለዎ በተኸሰያን “ጨጨሆ መድሃኒ ዓለም” ዝባሃል ጥንታዊ ቤተክርስቲያን ዘፍረሱዎ እኮ ዘርኢሰናይ ጀጋኑ ዝበሎም “ተሓቢአም ካብ ዝነበሩሉ ቁስሎም እንዳፋሕተሩ “ጸምሊዮም” ካብ ዝነበሩሉ ባዓቲ ተምቤን” ነብሲ ዘሪኦም ሃገር ዘፍረሱ “ዘርኢሰናይ” ካብ ልቡ “ክንእዶም” ዝሰማዕናዮ “ጸረ ታሪኽን ጸረ ቅርስታትን” ዝኾኑ ሰራዊት ወያነ እዮም።

ዘረሰናይ ከም ነጻ ሰብን ምሁርን ከሓሰቦ ዘኸእሎ ሚዛናዊ ሕልና ሒዙ ካብ’ዘም ቅርሲ ዘዕንዑ “ጉጅለ -ዒዋሉ” ዝፈልዮ መስመር እንተዝሓሰብ ቅድሚ 400 ዓመት ዝነበረ ፈላስፋ ዘርኢያዕቆብ ዝስዕቦ ትምህርቲ ሳዓባይ እዩ ንበልና።

ንሱ እንደስደመመና ስብከት ዘርኢሰናይ ብዛዕባ ናይ ተጋሩ “የዋህነት፤ ርህራሄነት” እንትዛረብ ሰሚዕናዮ። ናይ ክፋእን ቅትለትን ብርሰትን ዘርኢ ምቕጻርን (“ምግባጥን”) ን47 ዓመት ዝራኣናዮ ኣብ ልዕሊ ተጋሩን ኢትዮጵያዊያንን ዝተፈጸመ “ብሓዊ እንዳለብሉብካ ምምርማርን፤ ሰብ ብነብሱ ምቕባርን፤ ምቕታልን ኣብ ቤት ማእሰርቲ ኣብ ልዕሊ ተዋሳኒቲ ፖለቲካ ግበረሰዶም ንክካየድ ዝኣዘዘ፤ ወንጀል ዝፈጸመ “ውድብ ወያነ” ካብ ትግራይ ’ዶ ኣይኮነን እዩ ወጺኡ?

እዚ ኸሉ ስብከት “ሓሳዊ መሲህ” ካብ ሙኻን? ብምንታይ ይፍለ? የዋህነት ጥራሕ ኣብ ተጋሩ ድዩ ቦቂሉ? እዛ ‘ንሕና ማይ ንዝጸምኦ ነስቲ ህዝቢ ኢና’ እንታይ ኣምጻኦ? ተጋሩ ናብ ካልእ ተሰዲዶም እንትነብሩ ዝተቐበሎም፤ ማይ ዘስተዮም ፤ መሬት ዝህበም፤ ናብራኦም ዘዳላደለ ካልእ ህዝቢ ኸ ኣይነበረን ማለት ድዩ? ኢዶእ!ኢዶእ!

ዘርኢሰናይ ከም ዘርኢሰናይን ዝበሉን ሰላም ኣብዝዓሰሎ ኣሜሪካ ኣብ ከተማ ቺካጎ እንዳነበሩ “ትግራይ ትማሊ ነይራ ፤ ሕዚ ኣላ፤ ንሓዋሩ ክትነብር እያ” እንዳበለ መንእሰያት ከክንድኡ ከስውኡሉ ክማጻረይ ምስማዕ ዘሕዝን እዩ።

ብዕደመ መንእሰይ ዝኾነ ዘርኢሰናይ ‘ብቶም ብወንጀልን ስርቅን ዝተጣላቐዩ መራሕቲ ወያነ ዝካየድ ዘሎ ‘ፋሽስታዊ ዝኾነ ወራር’ ከም ጅግንነት ዝራኣይ ዘሎ ወፈራ ዕንወት፤ ወፈራ ቅትለት ወፍሪ ምንትፍና ፤ ስራሓይ ኢሉ ሃገር ክፍርስ ዝዋጋእ ዘሎ ወያነ ምዃኑ እንደፈለጠ ክድግፈኩም እየ ይብሎም ኣሎ።

ኣብዚ ቀረባ እዋን ኣብ ልዕሊ ኣምሓራን ዓፋርን ዝፈጸም ወረራ “መዝሓሊ ጥይት” ዝገበሮም “ልዕሊ ሰለስተ ምኒቲ ሺሕ” ዝኾኑ ተወለድቲ ትግራይ ዝኾኑ ተዋጋእቲ ከምዝተደምሰሱ ወየንቲ ባዕሎም ይነግሩና ኣብ ዘለናዮ እዋን “ዘርኢሰናይ” ከም ዘርኢሰናይን ዝበሉ ሙሉራት ተጋሩ ሎሚ ማሕበረሰብ ትግራይ ኣትይዎ ዘሎ መሕዘኒ ኩናት ተረዲኦም ካብ ‘ዘርኢ ዝፍሕስ’ ትግራዊይነትን ወያነነትን ወጺኦም ካብ’ቲ ዝመጽእ ዘሎ መሪርን ቀጻሊን ብርሰት ከምይ ደው ክብል ከምዘለዎ ሕልና ክቐበሎ ዝኽእል “ፍታሕ” ክንዲምንዳይ “ምስረታ ሃገረ ትግራይ ከም መፍትሒ ገይሮም ነቲ ጎደና ጥፍኣት “ይቐጽል” ክብሉ ንሰምዖም ኣለና።

Tigray was, is and will be: A presentation by acclaimed paleoanthropologist Dr Zeresenay Alemseged

<https://youtu.be/hmm0PaCFpqc>

እዚ “ሓፈሻዊ ዕብዳን” ምሁራን ትግራይ ካብቲ ዝዓብድዎ ዘለው “ጽላላ 47 ዓመት” ቀልጢፎም “ርእስ ፍተሻ” ተዘይኣካይዶም፤ ንህዝቢ ትግራይን ኢትዮጵያን ንከባቢናን ጉልሓይ ከይኖም ዝገደደ ብርሰት ከስዕቡ እንተዘይኮይኖም ካልእ ዝረብሑዎ ነገር የለን። ኣብ ሰላም ዘለዎ ሃገር እንዳነበርኩም ሕዝብና ኣይተወድኡዎ! ሓቂ እንተልይኩም ብኣካል ኪዱ ባዕልኹም ተራማራሙ! ሃየ!

ወዳሓንኩም!

አመሰግናለሁ

ጌታቸው ረዳ (ETHIOPIAN SEMAY)

